

19.10.2022 Postimees Arvamus EDK teadur Tiina Tambaum "[Kas pensioniikka jõudmisel muutume tundmatuseni?](#)"

Kui vanem põlvkond on pidupäevadel avaliku tähelepanu keskpunktis, kuulab ülevoolavaid pöördumisi «meie eakad», «väarikad memmed», «teigusad seeniorid». Millist mõistmist saab vanem inimene aga argipäeval, kui teeb oma tavalisi töid ja tegemisi, küsib Tallinna Ülikooli haridusgerontoloog Tiina Tambaum.

Ühel lõrtsisel päeval peatas turvatöötaja Solarise keskuse uksele minu sõbra Aino (83). Tema saabaste otsa olid tõmmatud kassid ehk teisaldatavad naelikutega tallad, mis kaitsevad libedal ajal libastumast. Turvamees selgitas, et keskuse põrand kardab kriipimist. Aino sai aru ja keeras otsa ringi. Kas inimese võimaluste piiramine sellises olukorras on lahendus?

Aino kasutab kasse tavaliste vanuseliste, mitte erandlike haigusest tingitud muutuste tõttu. Kukkumisohtu suurendamine kõrgemas vanuses on sama normaalne nagu see, et laps kasvab või beebioteel naine väsib kiiremini. Kasside kandjaid on palju, Aino pole erand. Kuid neid võiks olla veelgi rohkem. Abivahendid libisemise vastu võiksid olla müügil toidupoodides. Iseenda riskide maandamine tuleb mugavaks teha, selle asemel et ennetaja võimalusi piirata.

Kasse ja nende kasutegurit tutvustati ka jaanuaris «Prillitoosi» saates. Keskealine saatekülaline oli innukas ja teatas jutu sees rõõmsalt: «Kassid sobivad nii eakatele kui tavainimestele.» Niisiis, meil on etaloninimesed ja need, kes etalonini ei küündi? «Prillitoosi» külalise kõne selline tõlgendamine ei ole kius. Lugesin hiljuti riikliku arengukava projektist: «... ja teised, kes keskmisest inimesest füüsilise või vaimse suutlikkuse poolest erinevad ...» Ühiskond on loodud oma võimete tipus olevatele täiskasvanutele. Mõnikord on etalonrühm ka ise märganud, et mitte-etalonil on samasugused vajadused kui neil. Märgatakse kõige sagedamini juhul, kui mitte-etalon on laps või puudega. Kui aga ei ole puuet, on ainult normaalsed vanuselised muutused, on keskkond ükskõikne ja mõistmatu.

Mida Solarises teisiti teha? Lahendus on näiteks pink välisukse kõrval, millel istudes saab libedatallad maha võtta ja väljudes peale tagasi panna. Sel juhul on keskkond kohandatud inimese normaalsete muutustega, mitte vastupidi – muutunud vajadustega inimene pingutab kohaneda, ja kui ei õnnestu, siis taandub tavapärasest täiskasvanuelust.

Kes peaks teadma ja tundma normaalseid vanuselisi muutusi, et luua mugav vananemiskeskkond? Hea, kui igaüks, aga päris kindlasti otsustajad ja spetsialistid.

Kui ei ole puuet, on ainult normaalsed vanuselised muutused, on keskkond ükskõikne ja mõistmatu.

Eelmisel aastal tegime uuringu nende seas, kes töötavad vanemas eas inimestega päevakeskustes, raamatukogudes, rahvamajades, kursustel jm. Nimetame neid

noorsootöötajate eeskujul seenioritöötajateks. Uuringu eesmärk oli selgitada välja selle töö tegijate teadmised vananemisest ja vanemaealiste arengu toetamisest. Uuringule vastas 425 inimest, neist 101 raamatukogudest ja 68 päevakeskustest ehk asutustest, mis pakuvad avalikku hüve ja mistõttu on loomulik eeldada professionaalsust.

Teoreetiline kirjandus hoiatab, et seenioritöö kaldub endas peitma struktuurseid väljaarvamise mehhanisme ning vanemaealistele suunatud töös pigem ei nähta eesmärgina sotsiaalsel muutust. Teiste sõnadega, seenioritöös ei arvestata vanemate inimeste väga erinevate vajaduste ja võimetega ning töötatakse vaid mugavama osaga. Samuti ei nähta tegevuste planeerimisel vanemates inimestes kodanikke, kellel ühiskonna kiirete muutuste tõttu on vaja pidevalt tuge uute oskuste omandamisel ja tähenduste leidmisel. Sellistele ilmingutele viitas ka Eesti uuring. Enam kui kaks kolmandikku (71 protsenti) päevakeskuste ja raamatukogude vastajatest nõustus väitega, et kui kogukonnakeskuses pakutavatest tegevustest enamik on seotud muusika, tantsu, käsitöö ja kunstidega, ei ole see probleem, kui rühmad on täis ja osavõtjad rahul. Kas pensioniikka jõudmisega kaasneb automaatselt tantsu- ja käsitööhuvi? Ei. Täis rühmad ja rahuolevad osavõtjad ei tohi spetsialisti pimestada. Professionaal peab suutma jälgida suurt pilti ehk nägema ka neid, kes viisi ei pea ja tikkida ei taha.

Uuringus nägime, et peamiselt tegelevad töötajad sihtgrupi nende esindajatega, kes ise on innukad. Samas, üksilduse risk ja võimetus ise muutustega kaasas käia on suur just neil, kes ise agaralt esimest sammu ei tee. Tänapäevased Eesti seenioritöötajad pigem ei ole inimeste võimestajad. Küllap on põhjus aja- ja rahapuuduses, sest huvi tekitamine ja veenmine on visa töö. Kuid põhjus võib olla ka valedes hoiakutes. Näiteks küsimusele, kas vanematele inimestele kogukonnas tuleks välja pakkuda ainult selliseid tegevusi, mida nad ise on tahtnud, vastas nõustuvalt kaks kolmandikku vastajatest.

Peamiselt tegelevad töötajad nendega, kes ise on innukad, üksilduse risk ja võimetus muutustega kaasas käia on suur just teistel.

Tõepoolest, mida vanem oled, seda paremini ennast ja oma vajadusi tunnend. Kuid kas pensioniikka jõudmisega kaasneb automaatselt võime teada ka seda, mida ei tea? Ei. Professionaalne seenioritöö kohalikul tasandil peaks pakkuma tööturult väljunud inimestele seda, mida pakub töötavale inimesele tema organisatsioon, kollektiiv ja erialane suhtlemine: väikeste doosidena ajastimulatsiooni ja arengut, milleni inimene üksi omaette ei jõua.

Üks sellistest oskustest, mida paljud vanemad inimesed ise oluliseks ei pea, on digioskus. Kuigi digioskus – sarnaselt lugemisoskusega – on 21. sajandi üldoskus, käib sellega kaasas negatiivse erioskuse kuvand. Enam kui pooled seenioritöötajatest ei näe endal rolli digioskuste vastu huvi tõstmisel. Ollakse seisukohal, et kui vanem inimene ise vajadust ei näe, siis nii jääb.

Võibolla vähenebki pensioniikka jõudes suhtlemise ja enesepresenteerimise vajadus, kuid kas pensioniga kaasneb automaatselt kohustus muutuda ühiskonnaelust

taandunud tervisefriigiks? Kas ühtäkki ei pea enam olema kodanik, osalema demokraatlikes protsessides, tegema valimistel teadlikke otsuseid, osalema kohaliku elu suunamisel, ehitama silda vanemate ja nooremate põlvkondade vahel? Kui spetsialist, kes töötab vanemaealistega, ei selgita interneti rolli tänases ühiskonnas, siis kes veel?

Pensionile minek on lahkumine töölt, aga mitte eraldumine ühiskonnast ja loobumine iseendast. Selleks et Aino saaks minna Solarisesse, selleks et keskkond toetaks inimese normaalseid muutusi ja arengut, peab ka seenioritööst saama amet, mida enne tööle asumist õpitakse.